

БӨЛІМ: ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ

Сұлтанмахмұт Торайғыровтың өмірі мен шығармашылығы

ЖАРИЯЛАНДЫ
07.11.2015СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/2056/>

Кіріспе

Сұлтанмахмұт Торайғыров — қазақ әдебиетінің ХХ ғасыр басындағы көрнекті өкілі, ұлттың рухани жаңғыруына үлкен үлес қосқан ағартушы, ақын, жазушы, қоғам қайраткері. Ол қазақ халқының азаттығы, теңдігі, білім мен ғылым жолындағы күресін жырлаған ірі тұлға. Оның шығармалары — қазақ әдебиетіндегі әлеуметтік, саяси және рухани ой-пікірдің тереңдігімен ерекшеленетін құнды мұра.

Өмірбаяны

Сұлтанмахмұт Торайғыров **1893 жылы 29 қазанда** қазіргі **Павлодар облысы, Баянауыл ауданында** дүниеге келген. Әкесі Шоқпыт — қарапайым шаруа болса да, баласының оқуға деген ынтасын ерте аңғарып, оны медресеге береді.

Сұлтанмахмұт алғашқы сауатын ауыл молдасынан ашып, кейін **1908 жылы** Павлодардағы **Найманбай мешітіндегі медреседе** оқиды. Мұнда ол шығыс әдебиетімен, татар, орыс әдебиетімен танысады. Осы кезден бастап өлең жазуға ден қоя бастайды. Жас ақынның бойында ел тағдырына алаңдаушылық, білімге құштарлық, ұлт болашағына деген жауапкершілік сезімі қалыптасады.

1913 жылы Троицк қаласындағы «Айқап» журналына қызметке орналасып, онда хатшылық және әдеби қызмет атқарады. Бұл журналда оның алғашқы көлемді мақалалары, өлеңдері жарық көреді. «Айқап» бетінде жарық көрген шығармаларынан-ақ оның ағартушылық, демократиялық көзқарастары айқын байқалды.

Кейін Сұлтанмахмұт Баянауылға, Семейге, Кереку (Павлодар) өңіріне қайта оралып, ұстаздықпен айналысады. Өкінішке қарай, ақын **өкпе ауруына** шалдығып, небәрі **27 жасында, 1920 жылы 21 мамырда** дүниеден өтеді.

Шығармашылығы

Сұлтанмахмұт Торайғыровтың шығармашылығы **ұлт тағдыры, білім мен ғылым,**

әлеуметтік теңсіздік, әйел бостандығы, дін мен діл, еркіндік идеялары сынды тақырыптарды қамтиды.

Өлеңдері

Оның өлеңдерінен халыққа деген шексіз сүйіспеншілік, әділетсіздікке деген ашу-ыза, еркіндік пен теңдікке деген ұмтылыс көрінеді. Ерекше атауға болатын өлеңдері:

- **«Оқып жүрген жастарға»**
- **«Шәкірт ойы»**
- **«Кедей»**
- **«Қайғы»**
- **«Адасқан өмір»**
- **«Алаш ұраны»**

Бұл өлеңдерде ол білімнің қажеттілігін, жастардың ұлт алдындағы жауапкершілігін, ұлттың оянуына деген сенімін жырлайды.

Поэмалары

Сұлтанмахмұт поэма жанрында да жемісті еңбек етті:

- **«Кедей» поэмасы** — әлеуметтік теңсіздікті, бай мен кедей арасындағы қайшылықты бейнелейді.
- **«Адасқан өмір»** — адам өмірінің мәні, бағыт-бағдары туралы философиялық толғау.
- **«Таныстыру»** — Алаш көсемдерін мадақтаған, елге таныстырған ерекше шығарма.

Прозалық шығармалары

Сұлтанмахмұттың қазақ әдебиетіндегі тұңғыш реалистік романдардың бірі болып саналатын **«Қамар сұлу»** романы — ұлттық прозаның дамуына қосқан зор үлесі. Бұл роман арқылы ол **қазақ қоғамындағы әйел теңсіздігі, ескі салт-дәстүрдің зардаптары, ағартушылық идеяны** көтереді.

Сондай-ақ, **«Кім жазықты?»** атты аяқталмай қалған романында әлеуметтік теңсіздік, дін мен білім, адам тағдыры жайлы өзекті мәселелер көтеріледі.

Ағартушылық және қоғамдық көзқарастары

Сұлтанмахмұттың бүкіл шығармашылығы **ағартушылық** идеяға негізделген. Ол елінің артта қалуын білімсіздікпен, надандықпен байланыстырды. Абайдың ізін жалғастыра отырып, ақын ұлттың болашағын жастардың қолында деп білді.

Ол — **Алаш қозғалысын** қолдаған, демократиялық бағытты жақтаған тұлға. Шығармаларында Алаш қайраткерлеріне деген құрмет, олардың ел болашағы үшін атқарған істерін қолдау ашық көрініс тапқан.

Қорытынды

Сұлтанмахмұт Торайғыров — аз ғана өмір сүрсе де, қазақ әдебиеті мен мәдениетінде өшпес із қалдырған ұлы ақын. Оның шығармалары бүгінгі күнде де өзекті, өйткені ол адамның рухани азаттығын, ұлттың оянуын, білім мен әділеттіліктің салтанат құруын армандады. Оның поэзиясы мен прозасы — қазақ халқының ұлттық сана-сезімінің оянуына, әдебиетінің дамуына үлкен үлес қосты.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimgger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.